

Charisma verstaanbaar maken

Eindrapport van de werkgroep Special Request

Samenvatting

Vincent de Paul Center Nederland

November 2021

Inhoudsopgave

Inleiding

Deel I Vraagstelling

Deel II Exploratie van de context

1. Praktijken van georganiseerde hulpverlening (Jozef Tettero)
2. De secularisering. In gesprek met een godsdienstsocioloog en een theoloog (Marieke van de Ven)
3. 'Geen afname maar een transformatie'. Gesprek met Pete Ward (Jos Roemer)
4. Taal als barometer van transformatie. Gesprek met Marleen van Casteren (Henrike van Riel)
5. Ter afsluiting van deel I

Deel III Beantwoording van de onderzoeksvraag

1. Theoretische verkenningen
  - a. Het katholiek sociaal denken (Nelleke Wijngaards-Serrarens)
  - b. Het Vincentiaans charisma (Jos Roemer)
2. Empirische verkenningen (Jos Roemer)
  - a. De Vincentiusverenigingen in Nederland
  - b. Methode van onderzoek
  - c. Contouren van een antwoord

Deel IV Inzichten en aanbevelingen

1. Perspectieven en inzichten
2. Aanbevelingen

Inleiding

Op 21 januari 2018 ontving de secretaris van het Vincent de Paul Center Nederland een email van de directeur van de Vincentian Family Office, Joe Agostino CM. Daarin legde deze een 'special request' voor: zou het Vincent de Paul Center Nederland niet een onderzoek willen entameren naar de overdracht van het Vincentiaans charisma, bedoeld voor leken?

Op 10 mei 2018 werd een werkgroep Special Request in het leven geroepen door het bestuur van het Vincent de Paul Center Nederland, waarin zitting hadden Marieke van de Ven, Tjeu van Knippenberg en Jos Roemer. Korte tijd later kwam Henrike van Riel daarbij en weer enige tijd later Jozef Tettero.

De werkgroep heeft het speciale verzoek uitvoerig besproken, ook na input vanuit het bestuur van het Vincent de Paul Center en is uiteindelijk gekomen tot de volgende werkdefinitie:

- we willen als Vincent de Paul Center Nederland een proces coördineren,
- waarin het Vincentiaanse charisma,
- dat we hebben overgedragen gekregen in een bijzondere maatschappelijke context,
- in een groep van theologen en andere interessante personen wordt doordacht en geïnterpreteerd,
- op een dusdanige manier dat we ermee naar buiten kunnen treden om voor nieuwe generaties verstaanbaar en inspirerend te kunnen zijn.

Hoe is dit eindrapport opgezet?

In **deel I** van dit rapport gaan we nader in op de probleemstelling, de vraagstelling en de doelstelling van het project.

In **deel II** van dit rapport doen we verslag van onze exploratie van de context. In welke specifieke omstandigheden wordt de vraag aan ons gesteld? We gaan allereerst in op het veld van de hulpverlening in Nederland. De huidige context is er namelijk ook een van georganiseerde hulp. Vervolgens gaan we kort in op het aspect van de secularisering van onze samenleving. We doen dit aan de hand van een gesprek met een godsdienstsocioloog en een theoloog. We zijn in onze exploratie ook gestoten op nieuwe perspectieven. Secularisering is niet slechts een verhaal van neergang, van geleidelijk verdwijnen. Tijdens een gesprek met een Engelse theoloog en met een specialist ouderengeneeskunde ontdekten we verrassende perspectieven op onze context

In **deel III** werken we toe naar een beantwoording van de onderzoeksvraag: hoe kunnen we het Vincentiaans charisma verstaanbaar maken voor mensen van deze tijd? We doen dit op twee manieren. De eerste manier is een meer theoretische. Welke relevante inzichten uit de literatuur achten wij bruikbaar om licht te werpen op de kwestie? Hierbij betrekken we ook de katholieke sociale leer, die in de loop der tijden is ontstaan. De tweede manier is meer empirisch van aard. Hoe verwoorden vrijwilligers bij Vincentiusverenigingen in Nederland hun werk en hun motivatie? Hier hebben we inzicht in gekregen via een zestal interviews.

In **deel IV** vatten we eerst alle inzichten en perspectieven samen. Op basis hiervan doen we een aantal aanbevelingen.

Deel I   Vraagstelling

Zoals in de Inleiding gezegd, gaat het erom het Vincentiaans charisma zodanig onder woorden te brengen dat leken er zich in kunnen herkennen. Het begrip 'leken' wordt enerzijds gebruikt in tegenstelling tot religieuze professionals, anderzijds is het een aanduiding voor mensen die midden in het huidige seculiere leven staan. Welke spiritualiteit is vereist om in de huidige cultureel maatschappelijke context richting te kunnen ontvangen vanuit het Vincentiaans charisma om vervolgens vanuit dat charisma te leven en te handelen?

Wat is hier het probleem? Het zwaartepunt van christelijke spiritualiteit ligt in de evangelische relatie van mensen met God. Die relatie bevindt zich niet in het luchtledige. Ze is ingebed in het concrete tijdruimtelijke bestaan. De geschiedenis van spiritualiteit geeft aan dat de twee polen waartussen ze zich afspeelt, God en mens, niet altijd dezelfde betekenis hebben.

In de tijd en ruimte van Vincent, de zeventiende eeuw in Frankrijk, speelde het woord God in het collectieve taalspel eenzelfde rol als het woord mens. Het transcendentiegeloof was nog niet fundamenteel aangetast. Wel ontstond er een groeiend geloof in de eigen vermogens van mensen. De verbinding tussen God en mens was vrij onaangevochten. In de huidige Westerse cultuur bevat de betrekking zelf een groot vraagteken. Het geloof in wat ons te boven gaat is minimaal.

In de zeventiende eeuw, en zeker vanaf de achttiende eeuw, begint het trage proces van de 'onttovering van de wereld', dat hand in hand gaat met de brede beweging van de secularisatie. Dat proces noemt de Franse filosoof Ferry de vermenselijking van het goddelijke. Anderzijds ziet Ferry een vergoddelijking van het menselijke als een vorm van compensatie. In de 21ste eeuw krijgt in Noordwest Europa het veelgebruikte woord 'spiritualiteit' betekenis binnen deze vorm van secularisatie.

Wanneer wij zoeken naar een hedendaagse vorm van Vincentiaanse spiritualiteit, vragen we naar de brug tussen het levensgevoel van Vincent en het 21ste levensgevoel in Noordwest Europa. Die brug moeten we zoeken in het grondwoord van spiritualiteit 'spiritus, geest'. Daar bevindt zich voor Vincent het gevoel voor richting. 'Toen God het genootschap van de Liefdezusters in het leven riep, gaf Hij ook aan hen hun bijzondere geest. De Geest is het die levend maakt. Het is belangrijk dat u precies weet waarin deze geest bestaat. Deze kennis is voor u van even grote betekenis als voor de reiziger de precieze kennis van de weg die hij moet inslaan om zijn doel te bereiken. Zonder kennis van uw geest zou u ook niet weten in welke deugden u zich voor alles moet oefenen'.

Vincent heeft in het jaar 1617 de richting van de geest specifiek ontdekt in twee basiservaringen te Folleville en te Châtillon. Ze krijgen hun naam in de begrippen die de kern zijn van de genadegave die Vincent ontving: missie en caritas. Missie en caritas gaan, in hun onderlinge verbondenheid, de richting van Vincent's leven en werk bepalen. Missie, zending, is plaatsvervanger zijn van degene die zendt, Zijn aanwezigheid doorgeven. Caritas is de hulp aan en zorg voor arme, kwetsbare mensen. Caritas houdt missie met beide benen op de grond en missie geeft caritas inspiratie en bevlogenheid. Sinds de ingrijpende ervaringen van 1617 kijkt Vincent niet alleen naar de armen, hij ziet ze; hij is geen toeschouwer meer maar betrokkene. 'Wij en de anderen moeten de armen helpen in hun materiële en spirituele nood, op alle mogelijke wijzen. Dit is evangeliseren met woord en daad. ('C XII, 87).

Naar het motto uit Lucas 4 'evangelizare pauperibus' richt Vincent het charisma van missie en caritas op de armen. Uit heel zijn doen en laten blijkt dat het bij hem met name gaat om materiële, sociale en geestelijke dimensies van armoede.

Wij willen in ons onderzoek de oude en nieuwe betekenis van deze kernbegrippen verhelderen om origineel met het erfgoed om te kunnen gaan. Wij hoeden ons daarbij enerzijds voor reproductie van het erfgoed, anderzijds voor vervreemding ervan.

Deel II Exploratie van de context

1. Praktijken van georganiseerde hulpverlening

(Door Jozef Tettero)

Hoe ziet de praktijk ten aanzien van hulpverlening aan armen er op dit moment in ons land uit? Of moeten we spreken van 'praktijken', aangezien er bij nadere beschouwing een veelheid aan initiatieven opdoemt. Die veelheid betreft in eerste instantie de terreinen, waarop al die initiatieven zich bewegen; van armen tot vluchtelingen. Daarnaast gaat het ook om een veelheid aan partijen die deze initiatieven nemen; van bedrijven via de media tot nationale en internationale organisaties.

De vraag dringt zich op: is er dan al niet voldoende hulp? Maar misschien is in het kader van dit project een andere vraag nog interessanter: wat betekent 'hulp'? Juist door het geboden overzicht kunnen de contouren van hulp met een Vincentiaanse achtergrond wellicht in contrast opdoemen.

2. De secularisering. In gesprek met een godsdienstsocioloog en een theoloog.

(Door Marieke van de Ven)

In het navolgende doen we verslag van een gesprek dat Marieke van de Ven gehad heeft met de godsdienstsocioloog Staf Hellemans en met de theoloog Jos Moons. De vraag die ze in beide gesprekken centraal stelde luidde: hoe kunnen we de actuele situatie van (christelijke) religie in westerse samenlevingen kenschetsen en hoe kunnen we een nieuw religieus spoor vinden?

Verschuiving van religieus naar seculier

Welke actuele ontwikkelingen dienen zich aan? In westerse samenlevingen zien we enerzijds een afname van de dominantie van een religieuze cultuur en anderzijds een toename van de dominantie van een seculiere cultuur. Godsdienstsocioloog prof. dr. Staf Hellemans stelt dat er op het terrein van religie en kerk een nieuw tijdperk wordt ingeluid waarin de grote wereldreligies, waaronder het christendom, hun dominantie verliezen en dat er - met het verschijnen van nieuwe spirituele stromingen en activiteiten - een divers en turbulent religieus veld ontstaat. Enkele willekeurige voorbeelden van dit brede, diverse spirituele veld zijn natuurgerichte spiritualiteit, yoga, auralezen, popfestivals, wellness, reiki of zijns- en zincoaching.

Christendom en de andere grote religies zullen volgens Hellemans niet verdwijnen maar worden een van de vele spelers op het religieuze veld. Ook is er sprake van interne pluriformering; binnen de christelijke kerken zien we een toename van verschillende posities zoals orthodox, liberaal, progressief. De identiteit van traditionele religies wordt daarmee vager. Volgens Hellemans wil het verlies aan impact van de grote religies niet zeggen dat ook het verlangen naar het transcendente verdwijnt. Volgens hem zullen mensen altijd naar verbinding met het transcendente blijven zoeken. Voor de toekomst van het christendom is echter geen scenario voorhanden; de toekomst is fundamenteel open (*De grote transformatie van religie en van de katholieke kerk*, afscheidsrede prof. dr. Staf Hellemans, Tilburg University, 2019).

Hoe verder?

Wat kan de toekomst zijn van religie, in het bijzonder die van het christendom? Hoe verder? Een blauwdruk is er niet. Welke aanknopingspunten zien we?

Volgens Hellemans zal beslissend zijn of het christendom opnieuw als relevante factor voor de kwaliteit van leven ontdekt zal gaan worden. Welke factoren zijn voor mensen van belang voor de kwaliteit van hun leven?

Volgens Guardini zal het gaan om opnieuw een vruchtbare balans te vinden tussen wil, hart en geest; bijvoorbeeld door het scenario te onderzoeken van een getemperde dominantie van de ratio ten faveure van een emancipatie van het hart.

Wellicht kan het ontwikkelen van een methodiek voor het levensbeschouwelijk gesprek hieraan een bijdrage leveren. Of activiteiten die religieuze ervaringen kunnen genereren zowel op terrein van missie als van caritas. Een nacht waken bijvoorbeeld (wereldjongerendagen), een muzikfestival, een wake up-call over de meridianen, een pelgrimstocht, bloemen leggen, zieken bezoeken, kaarsjes branden, werkzame mantra's, gezamenlijke stilte, hulp bij armoede, eerlijke handel en beleggingen, gemarginaliseerde groepen ondersteunen, 'Pray as you go' een ongeveer 10 minuten durende dagelijkse podcast over de lezingen / heiligen van de dag met info, muziek en meditatieve overwegingen etc. Met andere woorden events die het hart raken, die ontroeren, die enthousiasmeren.

3. 'Geen afname maar een transformatie'. Gesprek met Pete Ward.

(Door Jos Roemer)

Pete Ward is een Engelse theoloog, die zijn loopbaan begon als jongerenpastor in Oxford, waar hij vooral jongeren uit de arbeiderswijken trof. Zijn reflecties op dat werk hebben hem naar de universitaire wereld gebracht. Momenteel is hij hoogleraar praktische theologie in Durham (VK). Pete heeft een kentering doorgemaakt in zijn denken over missie: het gaat niet in de eerste plaats om de boodschap maar om de relatie. Pete, die veel met jongeren gewerkt heeft, zegt: "Een langer durende relatie is nodig om jongeren zover te krijgen dat ze zich openstellen voor geloven". Op basis van een langer durende verbondenheid kun je met elkaar exploreren wat geloven betekent. Dit moet besproken worden op een manier die betekenisvol is voor jongeren en daarvoor is een wending naar de jongerencultuur belangrijk.

Mensen willen een betekenisvol leven en voor een deel doen ze dat door aan te haken bij de herinnering aan een religieus iets, een verwijzing naar religieuze aspiraties. "Onze samenleving leeft in de ruïnes van een grote kathedraal, waar tal van fragmenten verspreid liggen die mensen oprapen en er hun leven mee decoreren". Maar ook in niet-religieuze activiteiten vinden mensen betekenis, zoals bijvoorbeeld tuinieren.

Een mooi voorbeeld van deze betekenisgeving via fragmenten heeft Mirella Klomp gegeven in haar studie van de Passion in ons land. De Passion is een multimediaal gebeuren, dat ieder jaar op Witte Donderdag plaats vindt in één van de grotere steden in ons land. Wat de auteur vooral opvalt is dat er in reactie op statistieken n.a.v. kerklidmaatschap gesproken wordt over het verdwijnen van religie, terwijl de populariteit van de Passion ieder jaar onverminderd groot is. Honderdduizenden mensen volgen dit theater-muzikale ritueel ieder jaar live of via de televisie en geven er persoonlijk betekenis aan, verbonden met het lijdensverhaal van Jezus. Klomp spreekt derhalve liever van een transformatie dan van een verdwijning.

4. Taal als barometer van transformatie. Gesprek met Marleen van Casteren

(Door Henrike van Riel)

Marleen van Casteren (1968) is specialist ouderengeneeskunde en kaderarts palliatieve zorg. Zij werkt sinds twintig jaar in een verpleeghuis (Kalorama, Beek/Nijmegen), en sinds vijftien jaar ook in een hospice (Bethlehem, Nijmegen).

Sporen van katholieke achtergrond in het werk

Marleen ziet in haar werk 'sporen' van haar katholieke opvoeding / achtergrond, bijv.:

- in de keuze voor haar vak, die is sterk bepaald door 'hoe je in het leven staat'.

- een minder sterk geloof in de maakbaarheid van het leven. Zij vindt de maakbaarheidsgedachte in de maatschappij steeds sterker geworden, ook in de twintig jaar dat zij als verpleeghuisarts werkt; ze neemt dit vooral waar in de toenemende vraag om euthanasie in het laatste stukje van het leven.

- de betekenis van vertrouwen: Marleen noemt vertrouwen als de pendant van de

maakbaarheidsgedachte. "Wij zijn opgevoed met heel veel vertrouwen. Soms gebeuren er dingen in

het leven, maar die kun je ook met vertrouwen tegemoet treden en dan kom je daar samen ook weer uit. Zo'n basale houding heb ik meegekregen."

- een soort 'natuurlijke' omgang met de dood. Bijv: "Toen mijn oma stierf lag ze thuis opgebaard, we gingen er als gezin heen, naar haar kijken en voor haar bidden. Mijn ouders legden uit: 'dit zit zo, en dat zit zo', er werd normaal over gedaan, en dan is het ook normaal."

- een grotere gevoeligheid voor symbolen en rituelen. Als die uit een andere religieuze traditie komen, is het soms moeilijker ze goed te 'verstaan'. Goed luisteren is dan heel erg belangrijk. Hierdoor kun je vaak wel aanvoelen wat bepaalde dingen betekenen voor mensen.

Aandacht voor spirituele dimensie in palliatieve zorg

De laatste jaren is er in de palliatieve zorg steeds meer aandacht gekomen voor de spirituele dimensie. Belangrijkste reden hiervoor is dat het tegenwoordig (van overheidswege) is opgenomen in de definitie van wat palliatieve zorg is. "Dus daar moeten we iets mee". Marleen durft niet goed in te schatten in hoeverre collega's het ook werkelijk (zelf) belangrijk vinden, dat is gewoon niet goed zichtbaar. Dat kan zeker zo zijn, maar er wordt verder niet over gesproken.

De toegenomen aandacht voor de spirituele dimensie in de palliatieve zorg blijkt bijvoorbeeld uit meer nascholing op dit gebied. Marleen vertelt over een training die zij en haar collega's onlangs hebben gevolgd. Centraal daarin stond de vraag: hoe kun je over de spirituele dimensie praten met een patiënt in relatie tot de vraag welke behandeling iemand nog wel / niet meer zou willen. Door eerst te praten over wat iemand belangrijk vindt in het leven, kun je daarna makkelijker praten over wat iemand nog wel resp. niet meer wil. Bijvoorbeeld, in geval van longontsteking: wel of geen antibiotica hangt af van hoe iemand zijn kwaliteit van leven op dat moment ervaart, kan hij nog ervaren wat hij belangrijk vindt in het leven?

Gebrek aan taal, op twee manieren

Er is in de palliatieve zorg meer aandacht voor de spirituele dimensie van gesprekken, maar het is vaak ook heel moeilijk hiervoor 'de woorden te vinden'. Zowel artsen als patiënten kampen hiermee. Artsen moeten leren goede vragen te stellen én het is belangrijk dat ze goed luisteren. Marleen maakt een onderscheid tussen luisteren en verstaan. Ze probeert haar stagiaires (meestal huisartsen i.o.) te leren dat ze een beetje gevoelig moeten worden voor (mogelijk) verschillende lagen van betekenis in wat iemand vertelt. Die gevoeligheid kun je volgens haar trainen.

Tijdens nascholingsbijeenkomsten oefenen zij en haar collega's met het voeren van spiritueel georiënteerde gesprekken. Ze leren daarin o.a. van elkaar, door rollenspel, feedback, etc. Het gaat erom te leren hoe je bepaalde onderwerpen en vragen aan de orde kunt stellen, openingen kunt bieden, dingen 'boven tafel krijgt'.

Maar ... het kan wel zo zijn dat artsen op een gegeven moment beter geschoold zijn, maar als mensen niet (meer) gewend zijn over dit soort dingen te spreken 'dan wordt het ook heel moeilijk'. Sommige patiënten hebben hiervoor weinig of geen taal en sommige mensen hebben überhaupt weinig taal.

Behoeftte aan taal voor 'wat niet te beredeneren is'

Als het gaat om de oriëntatie op de grote levensvragen, is een van de grootste behoeften in haar sector volgens Marleen: "de behoefte aan taal, aan ruimte en aandacht voor dingen die je niet kunt weten, die niet te beredeneren zijn, ... ja .. mystiek ... daar zou ik wel meer aandacht voor willen."

Religie kan een bron zijn om dergelijke 'taal' uit te putten, denkt Marleen. Ze vindt het jammer dat religie nu vaak als 'achterhaald' wordt gezien. Ten onrechte volgens haar. Maar ook poëzie, en zelfs liedjes kunnen helpen 'om de woorden te vinden'.

5. Ter afsluiting van deel II

Wat heeft deze eerste fase van exploratie opgeleverd? Wat kunnen we zeggen over de context waarin ons de vraag gesteld is: hoe kunnen we het Vincentiaans charisma weer verstaanbaar maken? Het charisma waarmee in de afgelopen eeuwen door talloze mensen in de voetsporen van Vincentius inzet is geleverd voor de armen.

Op de eerste plaats kunnen we constateren dat er enorm veel hulp wordt geboden via tal van organisaties en fondsen op tal van terreinen. Wanneer we er exemplarisch twee terreinen uitlichten, kinderen en armoede en vluchtelingen, dan zien we een lange lijst van stichtingen en fondsen die zich daar op richten. Daarnaast vallen de initiatieven op van de media en de omroepen en van bedrijven zoals Albert Heijn, het Leger des Heils en het Rode Kruis. Naast deze initiatieven van het maatschappelijk middenveld zien we de voorzieningen die zijn ingesteld door lokale overheden en de landelijke overheid. Kortom, de conclusie is gerechtvaardigd dat er heel veel hulp wordt aangeboden. De vraag die dan opkomt luidt: wordt die hulp ook goed georganiseerd? Op die vraag zullen we verderop in het rapport (zie de empirische verkenning) ingaan.

Op de tweede plaats kunnen we over de huidige context zeggen, dat deze wordt gekenmerkt door een proces van secularisering. Uit onze verkenningen kunnen we opmaken dat we kunnen spreken van een afname van de invloed van de traditionele vormen van religie. Er ontstaat geleidelijk een 'divers en turbulent religieus veld'. Ook de toenemende dominantie van de rede speelt een belangrijke rol in onze huidige samenleving. We hechten steeds meer waarde aan de rede en dit verzwakt de vorm van twijfel die met geloven verbonden is. De uitdaging waar we nu voor staan is het vinden van een balans tussen de wil, de rede en het hart.

Een interessant perspectief op secularisering biedt de theoloog Pete Ward. Hij stelt dat er niet zozeer sprake is van een afname van religiositeit maar veeleer van een transformatie. Ook in de bijdrage van Marieke van de Ven kwam deze notie al naar voren. Ward voegt hier echter iets nieuws aan toe. Traditionele vormen van religiositeit verdwijnen niet maar verbrokkelen en fragmenten daarvan kunnen voor mensen betekenisvol zijn. Verderop zullen we zien dat het fragment 'Vincentius' voor velen in ons land zo'n betekenisvol fragment is.

Wanneer we onze focus verleggen naar instituties in het algemeen, worden we op basis van de bijdrage van Henrike van Riel gewezen op het belang van taal. In het verleden hebben we veel instituties gezien waarbinnen werd gewerkt op basis van een religieus fundament. Denk aan ziekenhuizen, zorginstellingen, weeshuizen en scholen. De namen van veel van deze instellingen verraden nog hun oorsprong, evenals de geschiedenis van hun oprichting (veelal door ordes en congregaties). Door de verminderde invloed van de traditionele religiositeit, ook binnen deze van oudsher religieus gefundeerde instellingen, komt het belang van taal scherp naar voren. Om niet enkel de taal van de zakelijkheid de boventoon te laten voeren, moet er gezocht worden naar taal waarmee het hart kan meeklinken. En die taal ligt niet voor het grijpen. Er lijkt een verschuiving gaande van 'achtergrond' naar 'voorgond'. Wanneer je in de tijd van Vincent verwijst naar het evangelie, kun je uitgaan van een algemeen gedeelde achtergrond. Velen zijn vertrouwd met religieuze taal en de betekenis en rol van het geloof.

Deze gemeenschappelijke en stabiele achtergrond verdwijnt geleidelijk. Tegelijk zijn er tekenen van iets nieuws. Nieuwe activiteiten vinden nu plaats op de voorgrond, maar er is amper sprake van een verbindende achtergrond. De uitdagende vraag wordt daarmee: bestaat er zoiets als een 'brontaal', een taal die onder alle talen ligt, een taal der liefde? We zijn geneigd deze vraag met 'ja' te beantwoorden. Je zou kunnen zeggen dat veel mensen op veel verschillende manieren bezig zijn om handen en voeten te geven aan de liefde in religie, kunst, concrete zorg en aandacht voor anderen. Het Vincentiaans charisma is in die zin niet uniek, maar één van de uitingsvormen van de universele taal der liefde.

Deel III Beantwoording van de onderzoeksvraag

1. Theoretische verkenningen

Voordat we via een empirisch onderzoek op zoek gaan naar een beantwoording van de onderzoeksvraag (hoe kan het Vincentiaans charisma verstaanbaar gemaakt worden voor mensen van deze tijd?), gaan we eerst in op andere pogingen die ondernomen zijn, vanuit theoretisch perspectief, om religieus gemotiveerde inzet verstaanbaar te maken.

Allereerst willen we het katholiek sociaal denken voor het voetlicht brengen. Je zou kunnen zeggen dat hierin een aantal waarden naar voren komen, die herkenbaar zijn voor mensen die niet direct een verbondenheid met de katholieke traditie ervaren.

Een tweede perspectief ontleen we aan zr. Alfonsa Richartz, die een studie heeft gewijd aan de Vincentiaanse spiritualiteit. Op basis van haar bevindingen kunnen we het Vincentiaans charisma nader omschrijven.

a. Het katholiek sociaal denken

In hun denken over het staan in de wereld hebben katholieken in de loop der eeuwen een richting gevonden, die uiteraard wortelt in de Bijbel, maar ook een specifieke uitwerking heeft gekregen. Die uitwerking is gegeven door de gezagsdragers in de katholieke kerk (hetgeen heeft geleid tot de Katholieke Sociale Leer) maar ook door katholieken die niet zo'n rol in de kerk speelden maar wel van invloed waren in de samenleving (het Katholiek Sociaal Denken).

Hoe moeten we ons verhouden tot kwesties als die van de armoede, de onderdrukking in dictatoriale landen, de milieuproblematiek? Welke waarden kunnen ons als leidraad dienen om hierin stelling te nemen en oriëntatie te vinden?

In het algemeen kun je zeggen dat de volgende vier waarden de kern uitmaken van het katholiek sociaal denken.

- de menselijke waardigheid
- het gezamenlijk welzijn
- solidariteit
- eigenaarschap waar mogelijk.

Ook Vincentius heeft deze maatschappelijke positie en manier van denken belichaamd. Hij muntte de begrippen 'missie' en 'caritas' om deze positie aan te duiden. De waarde van de solidariteit die bij hem concreet werd in hulp aan de armen (caritas) had een kleur: die van een gelovige roeping (missie).

b. Het Vincentiaans charisma

Wanneer je 'charisma' googelt vind je allereerst verwijzingen naar 'uitstraling' en 'karakter'. Pas wanneer je doorzoekt vind je de evangelische connotatie. Het christelijke begrip zelf heeft haar bron in het Nieuwe Testament, met name in het Pinksterverhaal waar gesproken wordt over 'het ontvangen van de H. Geest' (Joh. 20 en Hand. 2). Dit wordt verderop in het NT uitgelegd als het ontvangen van gaven zoals de kracht om zieken te genezen of de gave om wijze raad te geven (1 Kor 12). Essentieel hierbij is het inzicht dat deze gaven 'ontvangen' zijn, ze zijn onverdiend (charis) ten deel gevallen.

Dit betekent twee dingen. Op de eerste plaats is het charisma een complex van kennis, vaardigheden, overtuigingen en houdingen dat als een geschenk ontvangen is van de Geest van God. Wij zijn dus niet degenen die het kunnen overgeven aan anderen, het is niet aan ons om het anderen te geven. Op de tweede plaats zijn wij niet degenen die kunnen beoordelen of anderen die gaven niet ook ontvangen hebben. Wanneer we bij anderen liefde, vreugde en vrede, vriendelijkheid, goedheid en vertrouwen, bescheidenheid en zelfbeheersing ontmoeten (Gal. 5, 22-23), zouden dat dan niet evengoed gaven kunnen zijn die de Geest doet groeien en rijpen?

Vervolgens het adjectief 'Vincentiaans'. Dit leidt direct terug naar de persoon van Vincent de Paul, geboren in Frankrijk in 1581 en stichter, samen met Louise de Marillac, van de Congregatie der Missie en het genootschap Dochters der Liefde.

Eén van de uitspraken van Vincent bij het aanschouwen van de inzet die mensen lieten zien voor de armen luidde: er is liefde genoeg, maar ze is slecht georganiseerd. Vincent bleek vindingrijk in het organiseren. Zo slaagde hij er ook in om in een tijd die daarvoor ongunstig was een congregatie te stichten, teneinde het werk voor de armen naast een spirituele bedding ook te voorzien van een structurele. Deze congregatie bood het gemeenschapsvormende geraamte voor de inzet voor de armen.

Wanneer we naar deze structurele vorm van de congregatie kijken, valt op dat de organisatie van het Vincentiaans charisma grotendeels volgens de richtlijnen van het kerkelijk recht is vorm gegeven. Er zijn constituties, er is een statuut en er is een reglement.

Hierbinnen spelen de geloften een interessante rol. Zij die willen intreden in de congregatie leggen als afronding van hun voorbereidende opleiding geloften af. Deze geloften vinden hun oorsprong in de zgn. 'evangelische raden', de goede raad die Jezus zijn volgelingen geeft: "Verlies uw hart niet aan de wereld of aan iets dat werelds is. Als iemand zijn hart verliest aan de wereld, is er in hem geen plaats voor de liefde voor de Vader. Want al het wereldse, alles waarop we onze zinnen zetten, alles wat het oog lokt en alle aardse zaken waar we zo trots op zijn, dat alles komt niet uit de Vader voort maar uit de wereld" (1 Joh. 2, 15-16).

Zr. Alfonsa Richartz (lid van het Genootschap Dochters der Liefde) heeft een bijdrage geschreven over de geloften vanuit Vincentiaans perspectief. Hierin diept ze vooral de spirituele laag van de geloften uit.

Ze zet heel fundamenteel en antropologisch in: de mens voelt diep van binnen een aandrang om God (hoe we die ook ervaren, zou ik er aan toe willen voegen) de eer te bewijzen die Hem toekomt. Een gelofte is een manier bij uitstek om God deze eer te doen toekomen.

Belangrijk hierbij is te zien dat de beperkende uitleg van de geloften (je mag geen bezit hebben, je mag geen gezin hebben en je mag geen eigen wil hebben) in de geschiedenis vaak heeft geleid tot de functie van geloften als sleutels die deuren sloten. Wanneer je terugkeert naar de spirituele bronnen kun je de geloften veel meer zien als sleutels die deuren openen: deel wat je hebt, wees integer in je relaties, luister met een onbevangen hart.

Een centraal element in de Vincentiaanse spiritualiteit is de ontmoeting van Jezus in de armen. Richartz beschrijft hoe Lc. 4, 18 (de passage waarin Jezus in de synagoge van Nazareth voorleest: God heeft mij gezonden om de armen het goede nieuws te brengen) voor Vincent de sleutel vormde tot het begrijpen van de menswording van God. De perikoop Mt. 25, 35-40 ("want ik had honger en u gaf mij te eten") is eveneens te zien als een voor Vincents spiritualiteit fundamentele bron.

In de geloften kunnen we een op existentieel niveau uitgesproken en in spiritualiteit gewortelde expressie van identiteit zien. Het is een uiting van zich geroepen voelen om het gehele leven te wijden aan dienst aan de armen. Je doet het niet even, totdat je weer voor iets anders gaat kiezen; je doet het voor altijd, met heel je hart.

Tegelijk kunnen we er ook een uiting in zien van in-een-geloftengemeenschap-treden. Je doet het niet in je eentje. Je hebt anderen nodig om deze wijding aan dienstbaarheid te voeden, samen te beleven en daarmee te versterken.

Zo bezien kennen de geloften een spirituele en een organisatorische kant, een belevingskant en een gemeenschapskant.

2. Empirische verkenningen

Hoe verwoorden vrijwilligers bij Vincentiusverenigingen in Nederland hun werk en hun motivatie? Met deze algemene vraag als uitgangspunt hebben we in de maanden oktober 2020 – februari 2021 met zes vrijwilligers bij Vincentiusverenigingen in ons land gesprekken gevoerd.

In het navolgende gaan we kort in op de Vincentiusverenigingen in Nederland. Wat is de relatie van die verenigingen met het Vincentiaans charisma?

Vervolgens bespreken we in een tweede paragraaf de manier waarop we het onderzoek hebben opgezet en uitgevoerd en met welke vragen we de gesprekken met de vrijwilligers zijn ingegaan. Tenslotte beschrijven we de resultaten en geven we aan welke beantwoording van de onderzoeksvraag erin opdoemt.

a. De Vincentiusverenigingen in Nederland

Ons land kent op dit moment zo'n 53 lokale Vincentiusverenigingen, waar tal van vrijwilligers zich inzetten om directe nood te lenigen. Deze lokale verenigingen hebben ieder hun eigen statuten en bestuursleden en zijn verenigd in de landelijke Vincentius Vereniging. Op haar beurt is deze landelijke vereniging aangesloten bij de International Society of Saint Vincent de Paul, waar 148 landen deel van uitmaken.

In het midden van de 19de eeuw is deze beweging op gang gekomen in Frankrijk onder de inspirerende aanvoering van Frederic Ozanam. Op nog jonge leeftijd besloot hij met een achttal medestudenten werk te gaan maken van armoedebestrijding. Op dat moment was de sociale problematiek in Frankrijk enorm: van de 34 miljoen Fransen leefden er 12 miljoen in armoede. Voor Frederic Ozanam was Vincentius een belangrijke inspiratiebron. Toen de activiteiten van de groep studenten aansloegen doopte hij in 1833 hun verbond met de naam Conférence de Saint Vincent de Paul.

In 1846, dus relatief snel na de eerste bewegingen in Frankrijk, werd in Nederland een conferentie opgericht. Vijfentwintig jaar later zijn er in veel steden conferenties (later werden dat verenigingen). De katholieke emancipatie in deze periode blijkt een vruchtbare bodem te zijn voor deze vorm van sociale inzet.

b. Methode van onderzoek

Welke gemeenschappelijkheden zijn er te vinden in de betekenis die vrijwilligers geven aan hulpverlening en die in de Vincentiaanse traditie eraan wordt gegeven? We hebben vrijwilligers bij Vincentiusverenigingen geïnterviewd in een semigestructureerd interview. De vragen hebben we ontleend aan de verkenning van het Vincentiaans charisma.

De interviewvragen

Welke elementen heeft de verkenning van het Vincentiaans charisma opgeleverd, die we kiezen als vertrekpunt voor een gesprek met vrijwilligers van Vincentiusverenigingen? Juist de invalshoek van de geloften biedt ons zo'n vertrekpunt, ze dienen als expressie van identiteit voor de volgelingen van Vincent: dit ben ik, hier kun je me op aanspreken. We kunnen de verkenning van de geloften als volgt samen vatten:

- de geloften vormen een uiting van geroepen zijn tot een leven in volkomenheid,
- ze betreffen de motivatie
- voor de inzet voor de armen
- in wie Vincent Christus ontmoette
- hetgeen om specifieke werkdeugden vraagt;

- ze betreffen ook de organisatie van die inzet
- en de gemeenschappelijkheid met anderen.

Deze aspecten van Vincentiaans charisma leiden tot de volgende vragen ten behoeve van de interviews:

- Waarom heeft u voor dit specifieke vrijwilligerswerk gekozen? Hoe bent u erin terecht gekomen?
- Wat betekent het voor u dat dit werk vooral gericht is op de armen?
- Wat levert het werk u op? Op welke manier word je er als persoon door beïnvloed?
- Heeft u in uw vrijwilligerswerk een ontwikkeling doorgemaakt?
- Zijn er betekenisvolle ervaringen in uw leven, die belangrijk zijn gebleken voor uw inzet?
- Hoe ziet u de armen? Welk beeld heeft u van ze?
- Wat betekent dit werk voor hoe u verder in het leven staat? Zou u dit werk bijvoorbeeld ook kunnen doen terwijl u in grote luxe leeft?
- Wat vraagt dit werk van u? Welke vaardigheden zijn belangrijk? Welke levenshouding is in dit werk belangrijk?
- Hoe belangrijk is het dat u dit werk doet met anderen?
- Is er sprake van een vorm van verbondenheid met andere vrijwilligers? Hoe uit zich dat?
- Speelt uw kijk op het leven een rol in uw inzet voor de armen?

In de maanden oktober 2020 – februari 2021 zijn zes vrijwilligers geïnterviewd. Vijf interviews vonden plaats via een Zoom-verbinding, die met instemming van de geïnterviewde werd opgenomen. Het zesde interview vond telefonisch plaats; ook dat gesprek mocht worden opgenomen.

De gesprekken hadden een duur variërend van 40 tot 60 minuten.

Verwerking van de interviews

De zes gesprekken zijn allereerst uitgeschreven op basis van de opnames die ervan gemaakt zijn. Vervolgens zijn fragmenten aangemerkt als voorbeelden van een bepaald ‘onderwerp’ (bijvoorbeeld ‘de mensen die het doen’). Op deze manier kon het materiaal een eerste ordening ondergaan. Dit leidde tot vier categorieën van fragmenten:

- de mensen die het doen
- het concrete werk
- de maatschappij
- de vereniging.

Na deze fase werden de codes verfijnd. Zo kon de categorie ‘de mensen die het doen’ verfijnd worden in de volgende subcategorieën:

- de motivatie
- de beleving
- de levensbeschouwelijke achtergrond
- het beeld van de armen
- de vrijwilligers.

De categorie ‘het concrete werk’ konden we verfijnen als volgt:

- concrete activiteiten
- focus van de hulp
- hulp op maat.

De categorie ‘de maatschappij’ liet de volgende verfijning zien:

- samenwerken met een netwerk
- reguliere voorzieningen.

De categorie 'de vereniging' tenslotte leverde de volgende verfijning op:

- traditionele oorsprong
- vormgeving aan gezamenlijkheid
- kerstacties.

In de laatste fase werd een begin gemaakt met het duiden van de fragmenten en het leggen van verbanden. Wat valt er in eerste instantie te ontdekken, wat doemt er op? Door steeds terug te gaan naar de interviews konden we dicht bij het materiaal blijven en werd een subjectieve sturing door de onderzoeker voorkomen.

c. Contouren van een antwoord

De reguliere voorzieningen

De respondenten verwijzen veelvuldig naar de hulp, die er in ons land bestaat van overheidswege. "We zijn zogenaamd een verzorgingsstaat". Er wordt zelfs zoveel hulp aangeboden dat er wordt samengewerkt met professionals die de weg weten in alle voorzieningen, want die dienen allereerst aangesproken te worden. Van die reguliere voorzieningen zeggen de respondenten dat die tekort schieten. Er dreigen steeds weer mensen tussen wal en schip te geraken. Immers, die reguliere voorzieningen zijn bedoeld voor categorieën mensen, mensen die tot een groep behoren met specifieke kenmerken (niet meer verdienen dan precies zoveel, minder dan zoveel procent kunnen werken, wonen in een huis met maximaal die huur etc.). Maar er kan maar moeilijk rekening gehouden worden met details. "Wij rapen de splinters op".

Tegenover deze reguliere voorzieningen stellen de respondenten de hulp vanuit de Vincentius vereniging: 'geen gedonder met papiertjes', 'hulp binnen één dag', 'je moet buiten de gebaande paden durven gaan'. "Wij helpen waar de grenzen van de verzorgingsstaat zichtbaar worden". "Als de samenleving het niet goed georganiseerd heeft, kan de Vincentiusvereniging hulp bieden".

Hulp

De hulp vanuit de Vincentiusvereniging wordt door de respondenten nader omschreven: het is hulp op basis van de menselijke maat. Het gaat vaak om primaire zaken: een lege koelkast op vrijdagavond, een kapotte wasmachine, een bezoek aan de tandarts. Er is een veelheid aan concrete projecten opgezet, zoals kringloopwinkels, een koffiehoek, een boekenbeurs, een sociaal restaurant, een speelgoedbeurs en schuldhulpcoaches. Er wordt geen structurele hulp geboden. De respondenten geven aan dat hun verenigingen deel uitmaken van een uitgebreid netwerk van allerlei organisaties en instanties, zodat er snel gesignaleerd kan worden waar hulp op maat nodig is.

Het is hulp gericht op armoede maar ook op eenzaamheid. Omdat de hulp vanuit reguliere voorzieningen soms tekort schiet, komen 'de moeilijke gevallen' bij de vrijwilligers van de Vincentiusvereniging terecht. Dit gaat soms gepaard met huisbezoeken. "Ik wil het gezicht van de armoede blijven zien".

Hulp is persoonlijk

Hulp bieden wordt door de respondenten beschreven als niet alleen voorzien in materiële behoeften, maar ook het geven van aandacht, betrouwbaar zijn, een schouderklopje geven, geduld hebben, luisteren, mensen serieus nemen, mensen hun verhaal laten doen. Hulp bieden is het aangaan van een persoonlijke relatie. In die relatie willen de respondenten de ander een bevestiging geven dat ze de moeite waard zijn.

Waardigheid

De respondenten beschrijven hun hulp als een wederkerige relatie, waarin het contact geregeld wordt verdiept. Er wordt gesproken over 'eigenaarschap van de situatie'. "Je moet ze helpen actief te worden". "De mensen hebben zelf keuzes en je kunt ze aanspreken op hun eigen verantwoordelijkheid". De meesten zijn daar ook blij mee, het besef dat je er iets voor moet doen draagt bij aan hun gevoel van eigenwaarde.

Langdurig verbonden

"Vincentiaan, dat blij je!", zo werd door één van de respondenten opgemerkt. Uit de gesprekken kan worden opgemaakt dat de vrijwillige inzet voor de armen zeker niet vrijblijvend is. Er lijkt sprake van een langdurige verbondenheid met de Vincentiusvereniging. De respondenten spreken over weinig verloop binnen hun verenigingen.

'Mijn opvoeding heeft een basis gelegd'

Voor alle respondenten geldt dat hun motivatie voor dit werk samenhangt met hun geloof. "Mijn DNA is het geloof". "Ik ben katholiek opgegroeid en dat betekent dat ik iets wil doen voor mensen". De respondenten noemen als belangrijke waarden naastenliefde en onbaatzuchtigheid. Ook geven ze alle zes aan dat het hen ook zelf iets brengt: ze zijn blij dat ze het kunnen doen en zijn blij en voldaan na iedere concrete bemiddeling.

Voor vier van hen geldt dat de band met de kerk losser is geworden. "Ik vind de kerkelijke regels te beperkend". "Ik ga voor de mensen, niet voor het instituut". Voor twee anderen geldt dat hun kerkelijke betrokkenheid groot is.

'Alleen kun je zoiets niet'

De respondenten zijn blij met hun lidmaatschap van een vereniging. Er wordt gesproken over 'sparren met andere vrijwilligers in een werkgroep', maar ook over 'een sterke verbondenheid binnen de vereniging', gezelligheidsmomenten ('een buffet') en in één geval een kerstviering. "De samenwerking met anderen werkt motiverend".

Wat tevens opvalt is dat een eventuele levensbeschouwelijke motivatie niet expliciet besproken wordt binnen de verenigingen. "Geloven, daar praat je niet over met elkaar".

Institutioneel ontvlochten

De katholieke oorsprong van de Vincentiusverenigingen is in alle gesprekken uitvoerig ter sprake gekomen. Wat opvalt is dat in de loop der jaren de band met die oorsprong is vervaagd. In één geval werd gesproken over een verandering van de statuten, waarbij het voorvoegsel 'Sint' bij Vincentius werd geschrapt. De algemene ledenvergaderingen worden omschreven als profane bijeenkomsten. "De kerk is passief geworden, wij vullen dat op", zo formuleerde één van de respondenten het. Ook wordt er door de respondenten verwezen naar negatieve beeldvorming in het verleden ('vroeger een elitaire club', 'bedeling door en voor katholieken'). Vergaderingen beginnen niet meer zoals vroeger met gebed. De band met parochies is bij sommige verenigingen, niet alle, weg gevallen. Wat tegelijkertijd opvalt is dat de naam 'Vincentius' voor alle respondenten betekenisvol is. De naam verwijst naar 'de diepere gedachte achter het werk' en naar de gelovige oorsprong. In sommige verenigingen ontvangen nieuwe vrijwilligers een boekje waarin deze oorsprong en de persoon van Vincentius worden beschreven. Een andere verwijzing naar die oorsprong zijn de extra activiteiten die worden uitgevoerd tijdens de kerstperiode.

Een poging tot het vinden van 'gemeenschappelijkheden'

Welke gemeenschappelijkheden doemen er op in de beschrijving door de vrijwilligers van hun inzet voor de allerarmsten enerzijds en de spirituele bronnen van het Vincentiaans charisma anderzijds?

We hebben eerder die spirituele bronnen omschreven als:

- de ontmoeting van Jezus in de armen (“want ik had honger en u gaf mij te eten...”);
- vindingrijkheid in het organiseren van hulp;
- het treden in een geloftengemeenschap (open oren, open harten en open handen);
- werken vanuit de gaven van de Geest.

Wanneer we inzet van de vrijwilligers voor de allerarmsten, zoals we die aantreffen in de interviews, met deze spirituele bronnen in samenhang willen zien, zouden we de gemeenschappelijkheden als volgt kunnen formuleren.

Er is sprake van een inzet voor de allerarmsten en deze inzet is vindingrijk opgezet (zie de goed georganiseerde vormen die de hulp heeft aangenomen) en persoonlijk van aard (het is niet alleen het voorzien in materiële behoeften maar ook het aangaan van een wederkerige relatie). In de motivatie voor deze inzet speelt liefde een belangrijke rol (‘iets zorgzaams in mij’, ‘fijn dat ik iets voor anderen kan doen’). Deze inzet wordt ervaren als niet-vrijblijvend; er is sprake van een diep gevoelde verbondenheid met anderen die dit werk doen (zie de langdurige verbondenheid met dit werk). Ook wordt betekenis gehecht aan de naam van hem die hiermee vanuit zijn geloof ooit begonnen is, Vincentius. Men werkt vanuit dankbaarheid dat men dit werk mag doen (‘ik ervaar voldoening’, ‘ik wordt er blij van’, ‘ik mag de liefde die ik zelf heb ontvangen doorgeven’).

Deel IV   Inzichten en aanbevelingen

Het onderzoek heeft tot nu toe een groot aantal vruchtbare perspectieven en inzichten opgeleverd. We vatten die in de eerste paragraaf samen bij wijze van conclusies.

Op basis van die perspectieven en inzichten formuleren we in de tweede paragraaf een aantal aanbevelingen.

1.   Perspectieven en inzichten

Een allereerste bevinding luidt dat ‘caritas’ volop in ons land aanwezig is. Hoe ook gemotiveerd en beleefd, het onderzoek naar praktijken van hulpverlening en de gesprekken met vrijwilligers laten zien dat er veel georganiseerde zorgzaamheid in Nederland valt aan te treffen. Daarbinnen vormen de Vincentius-verenigingen spelers in een pluriform sociaal veld.

Wanneer we gespitst zijn op het Vincentiaans charisma, kunnen we concluderen dat er bij vrijwilligers van Vincentius-verenigingen ‘common ground’ valt aan te treffen (zie deel III par. 2c). Als het om de verstaanbaarheid van het Vincentiaans charisma bij die ‘common ground’ gaat (de kern van onze onderzoeksopdracht) kunnen we vermoeden dat deze afhankelijk is van de geloofshouding van de betrokkene, in het bijzonder diens/haar openheid voor caritas en missie, twee centrale begrippen in het Vincentiaans charisma.

De betekenis van missie (‘ik ben gezonden’) dreigt ondergesneeuwd te raken in een cultuur waarin de persoonlijke autonomie de boventoon lijkt te gaan voeren (‘ik ben mijn eigen zender’). In dit zelfde kader kunnen we stellen dat een belangrijk onderdeel van de opdracht om mensen van deze tijd gevoelig te maken voor ‘missie’ en ‘caritas’ gelegen is in het ‘charis-aspect’ van deze begrippen. Deze (niet enkel) religieus te verwoorden en te beleven ervaring van ‘leven in een groter verband’ bepaalt in sterke mate denken en houding.

Door onze verdieping in het fenomeen van de taal zijn we ook het belang gaan inzien van het bevorderen van onze ‘verhaaldynamiek’ en met name het verhaal over de relatie met onze bron, hoe we die ook beleven. In die relatie schuilt immers spiritualiteit en deze kan voor ons een basis vormen voor het kennen van de richting (zin) in ons leven en voor de krachten die nodig zijn om die richting te gaan. In die spiritualiteit zou het Vincentiaans charisma herkend kunnen worden als een specifieke uitingsvorm van de universele taal van de liefde.

Wanneer we inzoomen op het empirisch onderzoek kunnen we concluderen dat in de Vincentius-verenigingen een begrip van hulp belichaamd wordt, dat gekenmerkt wordt door een verrassende rijkdom. Een rijkdom die veel gelijkenis vertoont met het Vincentiaans charisma. Hulp (‘caritas’) is persoonlijk van aard, is ingebed in een persoonlijke relatie (‘missie’), waarin de intentie aan de orde is dat de ontvanger groeit. De vrijwilligers die geïnterviewd zijn geven allen aan gevraagd te zijn voor het werk. Eenmaal gevraagd blijken ze een langdurige verbondenheid aan de dag te leggen. Geconstateerd kan worden dat er bij de Vincentius-verenigingen sprake is van een toenemende ontvlechting van de organisatie en de geïnstitutionaliseerde vormen van katholiciteit, terwijl het ‘fragment’ Vincentius zeer betekenisvol blijkt te zijn.

2.   Aanbevelingen

Uit alle opgedane inzichten en ontstane perspectieven leiden we de volgende aanbevelingen voor vervolgstappen af.

- a. Op de eerste plaats lijkt het ons goed om de bevindingen van dit project te delen en erover in gesprek te gaan met andere geïnteresseerden en betrokkenen. Dit delen kan geschieden in de vorm van publicaties, van lezingen of van het beschikbaar stellen als onderlegger voor gespreksbijeenkomsten.

- b. Op de tweede plaats zijn we ons ervan bewust dat we in ons project selectief zijn geweest. We hebben ons gericht op de omstandigheden in een gesecculariseerde context en we hebben gesproken met specifieke personen. We kunnen ons voorstellen dat dezelfde vraagstelling in een andere context andere bevindingen oplevert.
- c. Een derde aanbeveling betreft een mogelijk vervolgonderzoek bij een Vincentius-vereniging. Het zou mooi zijn als we een vereniging zouden kunnen vinden die bereid is om als pilot te fungeren voor een uitwerking van de opgedane bevindingen.
- d. Ten vierde is het denkbaar dat we een verbinding maken met onderzoek bij bestaande Vincentiaanse instellingen dat zich richt op de vraag: hoe vernieuwen deze instellingen hun identiteit in een seculiere context.
- e. Een laatste aanbeveling betreft het initiëren van activiteiten 'die het hart raken'. Te denken is met name initiatieven die 'taal' centraal stellen. Wat betekent het als we in onze verhaaldynamiek exploreren welke relatie we hebben met onze bron? Vergroot dit de verstaanbaarheid van het Vincentiaans charisma?